

SACRAMENTEN IN FRESH EXPRESSIONS OF CHURCH: EEN KORTE VERKENNING

1. INLEIDING

'Fresh Expressions of Church' is een nieuw missionair-kerkmodel dat met name in Anglicaanse en Methodistische kring al talloze nieuwe succesvolle vormen van kerk-zijn heeft opgeleverd. De beleidsdocumenten die het dienstencentrum van de PKN aanreikt via de 'leergemeenschap pionieren' (<https://www.lerenpionieren.nl/>) aan pioniers, predikanten en kerkelijk werkers, komen bijna allemaal regelrecht uit de literatuur rond Fresh Expressions of Church, uiteraard met enige aanpassing aan de Nederlandse context. Fresh Expressions is eerder een beweging dan een theoretisch kader. Dat betekent dat de Fresh Expressions beweging zich kenmerkt door een dynamisch proces. Er is geen vastomlijnd kader waarin nieuwe kerken of 'church-plants' zich vormgeven. Wat de verscheidene 'Fresh Expressions of Church' met elkaar delen is in ieder geval een 'gedecentraliseerd' kerkmodel, waarbij de kerk niet gericht is op een 'kom en vier met ons mee' attitude, maar zich naar mensen toe beweegt, naar hen luistert, en vanuit relaties bouwt aan een gemeenschap van mensen (Pulinckx 2013a: 1). Vaak ontstaan Fresh Expressions in een café, koffiehuis, een ontspanningscentrum, of jeugd- of buurthuis.

2. EEN WERKDEFINITIE

Hoewel de Fresh expressions beweging zeer divers is, wordt er wel een werkdefinitie gehanteerd. Ook deze werkdefinitie benadrukt dat het niet gaat om één model dat gevolgd moet worden, maar wel om een aantal basisprincipes, waar rond Fresh Expressions ontstaan. Overal hetzelfde principe toepassen zal gewoonweg niet werken. Een Fresh Expression is in elke context weer anders. Wel zijn er een aantal kenmerken die terugkomen. Vertaald vanuit het Engels, luidt de werkdefinitie als volgt:

Een Fresh Expression is een vorm van kerk-zijn, passend binnen een veranderde cultuur, hoofdzakelijk in het leven geroepen voor hen die nog niet tot de kerk behoren. Fresh Expressions of Church komen tot stand via de beginselen van luisteren, dienen, geïncarneerde missie en vorming. Ze bezitten de potentie om een volwassen uiting van kerk te worden, gevormd door het evangelie en de blijvende tekenen van de kerk binnen haar culturele context (Goodhew, Roberts & Volland 2013: 75).

In deze definitie komen vier elementen naar voren (Pulinckx 2013a: 8).

- Fresh Expressions zijn *missionair*: ze dienen mensen die buiten de kerk staan, en gaan actief met hen aan de slag. Wanneer de wederzijdse verwachtingen goed zijn verkend, en er genoeg vertrouwen is ontstaan, zullen pioniers hen helpen om samen gemeenschap te vormen.
- Fresh Expressions zijn *contextueel* verankerd: ze hebben een goed beeld van wat er lokaal speelt, doordat ze aandachtig luisteren naar mensen en binnentreden in de cultuur en de leefomgeving van de plaatselijke gemeenschap.
- Fresh Expressions leggen de nadruk op *discipelschap*: in hun pioniersreis, willen ze mensen inspireren door hen op een laagdrempelige manier kennis te laten maken met een christelijke kijk op de wereld, en zo het 'goede nieuws van het Evangelie' present te stellen.
- Fresh Expressions zijn geen club of vereniging, maar hebben de bedoeling om uit te groeien tot een laagdrempelige en contextueel-gerichte vorm van kerk-zijn. Fresh Expressions zijn dus *ecclesiologisch*.

DIACONIE ALS VERTREKPUNT

Fresh Expressions vertrekken doorgaans niet vanuit de eredienst of 'worship', maar zullen veeleer ontstaan vanuit een diaconale houding ten opzichte van de stad, het dorp, of de wijk waarin zij gevestigd zijn. Pioniers zullen vanuit een dienstbare houding in dialoog gaan met de lokale context, door in de wijk of het dorps-/stadscentrum in gesprek te gaan met mensen en te luisteren naar wat

hen bezighoudt. Pioniersbewegingen putten hierbij vaak inspiratie uit Mc 10:45: “want ook de Mensenzoon is niet gekomen om gediend te worden, maar om te dienen en zijn leven te geven als losgeld voor velen”. Zoals Jezus luisterde naar de noden van de mensen, zullen pioniers luisteren naar de verlangens, de vragen en de dromen van mensen, en zullen zij trachten een gemeenschap contextueel te laten groeien door met mensen op weg te gaan (Pulinckx 2013a: 5). Een Fresh Expression starten met een kerkdienst wordt in de Fresh Expressions beweging niet aangeraden, omdat je hiermee het risico loopt om vooral mensen aan te trekken die in meer of mindere mate al tot de kerk behoren. Fresh Expressions onderscheiden zich nu juist van traditionele vormen van kerk-zijn, omdat ze zich richten op rand- of buitenkerkelijken (*the de-churched*) en niet-kerkelijken (*the un-churched*). Voor haar masterthesis over Fresh Expressions interviewde Liesbeth Pulinckx bisschop Jonathan Clark. Daarin benadrukt Clark dat Fresh Expressions een organisch karakter hebben. Hoewel Fresh Expressions beter niet beginnen met worship, kunnen zij gaandeweg wel uitgroeien tot vormen van kerk waarin ook het Woord en de sacramenten een belangrijke plaats innemen (Pulinckx 2013b):

De gemeenschap wordt eerst gevormd en dan zal worship of het vieren van het Woord en de sacramenten worden binnengebracht. Dat gebeurt allemaal vrij organisch. De uitdaging van Fresh Expressions of Church is om de bronnen van vieren die in de traditie te vinden zijn, te ontdekken voor de eigen gemeenschap, waardoor ze niet zomaar opgelegd worden aan de gemeenschap. Fresh Expressions heeft niet de bedoeling om een gemeenschap te vormen en dan te zeggen: “ok, we zijn nu met vijftig, nu gaan we een mis vieren en doen zoals we altijd gedaan hebben”. Nee, het moet van binnenuit groeien. Maar het is wel de bedoeling van een Fresh Expression om geleidelijk aan ten volle kerk te worden, wat ook inhoudt dat er een factor van christelijke bezinning en viering aanwezig zal zijn, of dat er tenminste op dat vlak lijnen worden getrokken met andere kerken.

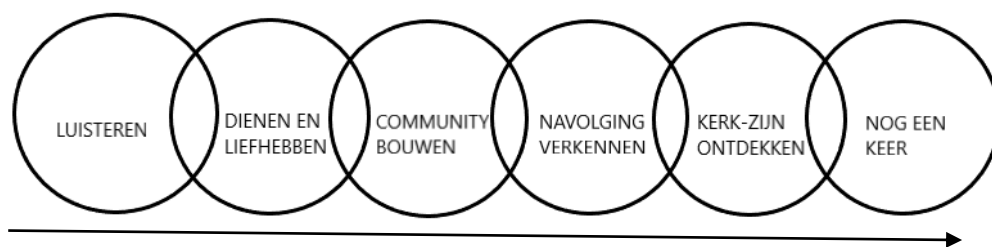
MIXED ECONOMY

Een belangrijk begrip binnen de Fresh Expressions beweging is ‘*mixed economy*’. Pioniersplekken worden niet opgericht in plaats van de traditionele, gevestigde kerken, maar als een gemeenschap naast de traditionele kerken. Ook hier staat de Fresh Expressions beweging voor een gedecentraliseerd model, waarbij de heilseconomie niet uitgaat van één centrale plaats. Mixed Economy wil zeggen dat traditionele gemeente/ parochie en de pioniersplek in verbinding met elkaar staan, in een relatie van dialoog en samenwerking. Michael Moynagh (2008: 180-183) wijst erop dat een dergelijke relatie al in het Nieuwe Testament te herkennen is. In vele opzichten komt de vroeg-christelijke kerk in Jeruzalem overeen met de traditionele gevestigde kerk, en zijn de gemeenschappen die Paulus stichtte in Antiochië te beschouwen als ‘fresh expressions’. Na zijn eerste zendingsreis zoekt Paulus heel duidelijk de goedkeuring en de zegen van de leiders van de Jeruzalem-kerk. Hoewel de relatie tussen Paulus en het kerkelijke leiderschap in Jeruzalem niet zonder spanningen is, erkent de Jeruzalem-kerk op haar beurt dat Paulus’ missie van Godswege komt, en komen de verkondiging aan Joodse en Hellenistische christenen naast elkaar te staan (Gal 2:7).

HET PIONIERSPROCES

Ook het pioniersproces heeft binnen de Fresh Expressions beweging geen vastomlijnde stappen, maar is een dynamisch proces. Hoewel elke pioniersreis weer anders is, kunnen er toch verschillende fasen herkend worden. De verschillende fasen zijn niet strikt van elkaar onderscheiden, maar overlappen elkaar gedeeltelijk. De pioniersreis begint in ieder geval met het luisteren naar de context. Vaak wordt in de Fresh Expressions beweging gezegd dat luisteren viervoudig is: luisteren naar je eigen roeping, luisteren naar God, luisteren naar de context van de wijk, en luisteren naar de lokale kerk. Het luisteren naar de omgeving, gaat heel organisch over in het dienen van de gemeenschap. Dat kan zeker in het begin heel praktisch zijn, en de vorm krijgen van bijv. het opstarten van een praatgroep voor vrouwen, het starten van een gemeenschapscentrum waar mensen terecht kunnen voor een kopje koffie en een babbel, een jongerencafé etc. Juist omdat Fresh Expressions gericht zijn op mensen die nog niet tot de

kerk behoren, wordt er veel aandacht besteedt aan gastvrijheid en openheid, zodat mensen in staat worden gesteld om 'te behoren tot' (*belonging*), voordat zij komen tot 'geloven' (*believing*) en het handelen daarnaar (*behaving*). Wanneer onderlinge relaties genoeg verkend zijn, en mensen zijn gaan ervaren dat zij bij elkaar horen, kunnen de relaties verder uitgediept worden, en zullen mogelijkheden gecreëerd worden om het evangelie te verkennen, en samen stappen te zetten in het vormen van kerk-zijn (stap 3-5). Typisch aan de pioniersreis is dat het proces circulair is. Een Fresh Expression is een 'mission-shaped church' en geen 'church-shaped mission'. Het gaat niet om het opnieuw leven inblazen van een bestaande kerk, maar om een totaal nieuwe vorm van kerk-zijn, die in relatie tot de bestaande kerk ontstaat. Het gaat daarbij om de missie om het evangelie te brengen bij mensen die nog niet tot de kerk behoren. De laatste fase 'nog een keer', geeft weer dat deze missie nooit van de agenda verdwijnt. Heel praktisch kan dit betekenen dat vanuit een Fresh Expression, weer een andere Fresh Expression ontstaat (Pulinckx 2013a: 8ev). In de praktijk zal de pioniersreis niet altijd lineair verlopen, en eerder een rommelig beeld vertonen.¹

Uit: *Three Minute Guide Part I: What are Fresh Expressions of Church*, website Fresh Expressions (toegang 24-06-2019); <http://freshexpressions.org.uk/resources-3/tried-and-tested-resources/>

GEMEENSCHAPSVORMING EN HET BELANG VAN SACRAMENTEN

De Fresh Expressions beweging is diep sacramenteel. Het woord 'sacrament' heeft daarbij twee verschillende lagen: Fresh Expressions willen in de eerste plaats een teken zijn van een 'genadevolle gemeenschap' waar mensen Gods goedheid en liefde ervaren. Daarnaast is er in de tweede plaats ook veel aandacht voor de sacramenten van doop en avondmaal (Goodhew, Roberts & Volland 2013: 72). In het boekje *'Doorways to the Sacred'* (Potter & Mobsby 2017) is verder nagedacht over de rol van de sacramenten binnen de Fresh Expressions beweging. De papers in dit boekje sluiten aan bij de '*sacramental turn*' in de ecclesiologie. Sacramenten worden gezien als behorend tot de kern van kerk-zijn. Er wordt dan ook benadrukt dat de sacramenten een rol gaan spelen zodra in het pioniersproces de fase van het kerk-zijn verkend wordt. De sacramenten zijn dan geen hoogdrempelige rituelen die in een late fase van het pioniers-proces worden toegevoegd, maar horen fundamenteel bij het ontdekken van het geloof (Cray 2017: 13; Moynagh 2017:185).

Graham Cray beschrijft de sacramenten als "doorways to the sacred": de sacramenten zijn als het ware een poort die mensen binnenleiden in de "realiteit van het evangelie en de verbondenheid met Jezus Christus in zijn kerk" (Cray 2017: 13). Sacramenten hebben dan ook te maken met het mysterie van het geloof. Het Latijnse '*sacramentum*' is immers afgeleid van het Griekse '*mysterion*'. In die zin zijn sacramenten te verstaan als sacrale ruimtes waar God en mens elkaar nog dieper raken of doordringen. John Drane (2017: 22-23) verwijst in dat verband naar de brieven van Paulus, waar het '*mysterion*', dat belichaamd is in Christus (Kol 2:2), geopenbaard wordt door het werk van de Geest, en in de gemeenschap o.a. ervaren wordt als de verzoening tussen groepen mensen (Ef 3:2-6). Ook Michael Moynagh, één van de belangrijkste denkers in de Fresh Expressions beweging, benadrukt dat de sacramenten (met name doop en avondmaal) horen bij het proces van gemeenschapsvorming. Ook

¹ In *'Fresh! An Introduction to Fresh Expressions of Church'* noemen Goodhew en Volland verscheidene voorbeelden van hoe pioniersplekken deze verschillende fasen doorlopen hebben.

hij wijst daarbij naar het Nieuwe Testament: zowel de Maaltijd van de Heer als de doop staan aan de voet van de Jezus-beweging. Ze ontstaan als de creatieve omvorming van bestaande rituelen (het gemeenschapsmaal en de rituele wassing), ingegeven door de relatie die mensen met God, met Jezus, en met elkaar ontdekken en verdiepen (Moynagh 2017: 184-185). Dat de kerk fundamenteel relationeel is wordt in veel Bijbelse metaforen uitgedrukt, zoals het beeld van de wijnstok en de ranken, de kerk als het huishouden van God, of het lichaam en haar ledematen. Het relationele karakter van kerk-zijn, maakt dat de sacramenten ook in het pioniersproces onherroepelijk een rol zullen spelen, juist omdat ze organisch voortvloeien uit de relaties die mensen met elkaar aangaan, en de ervaring van het Christus-geheim die zij samen verkennen (Moynagh 2017: 185):

Thus baptism and Holy Communion, the paradigmatic sacraments if you like, were not afterthoughts added to the Church. From the very beginning, they were connected to and arose from the relationships at the heart of the Church. This matters. The sacraments are essential to the Church not as strange rituals that must be added in, but as aspects of the Church's life that belong to the very nature, the relational nature of the Church.

Dit komt overeen met de pionierspraktijk. Typisch voor randkerkelijken (*the de-churched*) en buitenkerkelijken (*the un-churched*) die niet of nauwelijks vertrouwd zijn met de christelijke traditie, is het proces van '*believing before belonging*'. Juist zij hebben gemeenschappen nodig die hen op gastvrije wijze welkom heten, met hen op weg gaan, en hen gaandeweg ervaringen aanbieden waarin zij geloof kunnen verkennen (Cray 2017: 9). Dan zijn juist sacramenten als 'doorways' van groot belang. In het boek '*Doorways to the Sacred*' worden verschillende voorbeelden genoemd. Zo beschrijven Susan Blagden en Philip Roderick (2017) hoe de '*Contemplative Fire Community*' een Fresh Expression van de doop ontwikkelde, en hoe deze doopervaringen vervolgens relaties hebben verdiept, en mensen hielpen om samen 'theologie te doen'. Hetzelfde geldt voor ervaringen met het Heilig Avondmaal. Een mooi voorbeeld is het verhaal van Karen Ward (2017). Zij ging in Seattle op weg met een kleine groep mensen die op zoek waren naar spiritualiteit. Gaandeweg zijn ze samen het Avondmaal gaan vieren. Daarin herkent ze het werk van de Geest, die aanvankelijk mensen onrustig maakt, maar hen tegelijk ook prikkelt om meer te ontdekken. Omdat sacramentele uitingen in de Fresh Expressions beweging voortvloeien uit de spirituele behoeften van de doelgroep, zullen sommige Fresh Expressions zich eerder bewegen naar een laag-ambtelijke sacramentsopvatting, waarbij bevoegdheid zeker niet de focus heeft. Een sprekend voorbeeld daarvan is het verhaal van '*All Saints and Sinners*' (Humber 2017) in Denver. Deze pioniersgemeenschap is zeer sterk gericht op kwetsbare mensen: op ex-verslaafden, ex-gedetineerden, mensen met psychische problemen en LHBTI gemeenschap. Bij deze doelgroep spelen traumatische ervaringen met 'autoriteit' een belangrijke rol. Veel te vaak hebben deze mensen ervaren dat ze niet mee mochten doen of afgewezen werden. '*All Saints and Sinners*' heeft daarom ook een radicaal open tafel, waar iedereen (ook zij die niet gedoopt zijn) mee mogen doen. In hun sacramentele praktijk speelt ook het zalven van elkaar met olie een rol. Hoewel dit gebeurt onder leiding van een geordineerd pastor, mag iedereen het initiatief nemen in dit ritueel.

WAT MET SACRAMENT EN AMBT?

Ook in de UK zien we dat de pionierspraktijk ambtelijke vragen oproept, met name wat betreft de sacramentsbediening. In het canoniek recht van de Anglicaanse kerk is het bedienen van de sacramenten uitsluitend verbonden aan het ambt van de priester (vgl. kerkorde VPKB). Toch waarschuwt men in de Fresh Expressions beweging voor een al te ambtelijke reactie. De Fresh Expressions beweging steekt dan ook in op samenwerking, waarin traditie en missionaire context in dialoog met elkaar treden, en elkaar wederzijds verrijken. Michael Moynagh pleit voor een '*balanced discernment*', waarbij het midden wordt gehouden tussen de missionaire context die vaak neigt naar congregationalisme, en traditionele vormen van kerk zijn, die soms al te zeer gericht zijn op de status quo (Moynagh 2017: 193-194). Een houding van '*balanced discernment*' laat ruimte aan de Geest, maar zal tegelijk leiden tot een relatie van wederzijdse verantwoordelijkheid.

In the Church of England, authority in matters of worship lies with the bishop, whose authority is shared with the minister of the local church, whose authority in turn is shared with the laity. Traditionally, local discretion was highly constrained by liturgies authorized nationally, which reinforced the hierarchical nature of discernment. Recently, however, greater discretion and creativity at a local level have been encouraged [...] Under the authority of the bishop and drawing on central guidance, such groups could foster local innovation, facilitate the cross-fertilization of good practice between congregations (including new ones), encourage them to visit and learn from each other [...] and promote the ideal of balanced discernment (Moynagh 2017: 194-195).

FRESH EXPRESSIONS ALS ORGANISATIE

De Fresh Expressions beweging is inmiddels uitgegroeid tot een groot oecumenisch platform, en heeft partnerschappen met verschillende kerk- genootschappen, o.a.: The Church of England, the Methodist Church of Great Britain, the United Reformed Church, the Congregational Federation, CWM Europe (Council of World Mission), the Salvation Army, Ground Level Network (apostolische beweging die een netwerk vormt van regionale connecties), CMS (Church Mission Society), Anglican Planting Initiatives en 24/7 Prayer Movement. Na ruim 15 jaar pionierservaring is de Fresh Expressions beweging uitgegroeid tot een geregistreerde liefdadigheidsinstelling en een vennootschap met een eigen Raad van Bestuur. De beweging wordt met name gefinancierd door partnerorganisaties, door subsidies van vertrouwensrelaties, fondsen en giften van particulieren. De partnerschappen met de verschillende kerkgenootschappen leveren professionals die instaan voor de versterking van het nationale team van de Fresh Expressions beweging, en leveren ook financiële steun. Fresh Expressions is ook internationaal geworden. Er bestaan banden met Canada, de VS, Australië en Nieuw Zeeland. Inmiddels wordt de Fresh Expressions gedachte ook naar de Europese context vertaald. In Nederland gebeurt dit met name binnen de PKN onder het dienstencentrum en de leergemeenschap pionieren. In België is Liesbeth Pulinckx een belangrijke voortrekker. Zij schreef een proefschrift over Fresh Expressions, en heeft wegen onderzocht om de Fresh Expressions beweging te introduceren in katholiek Vlaanderen (Pulinckx 2017).

RANDVOORWAARDEN VOOR HET PIONIERSPROCES

De Fresh Expressions beweging heeft een hele ontwikkeling ondergaan. Ook in de UK vertoonde de beweging zich zeker in de beginfase een zeer rommelig beeld. De vragen die vanuit de praktijk opkwamen, hebben aanleiding gegeven om na te denken over goede randvoorwaarden. Daarbij is het *'Mission-Shaped Church Report'*, dat in 2004 verscheen en opgesteld werd door de aartsbisschoppelijke raad van de Anglicaanse Kerk, een belangrijk document. In grote lijnen doet het document de volgende aanbevelingen (Pulinckx 2013a: 13ev):

- Pioniersplekken moeten ondersteund worden in hun weg om een 'zelfstandige kerk' te worden. Daarbij is niet allen de vrijheid tot het zelf-producen van nieuwe vormen van kerk-zijn van belang (*self-propagating*), maar ook eigen bestuur (*self-governing*), en financiële afhankelijkheid (*self-financing*).
- Een sterke insteek op de vorming en opleiding van pioniers (zowel leken als gewijd). De vorming van pioniers is zeer serieus. Het gaat niet om een aantal cursussen, maar een pioniers-opleiding van enkele jaren. Daarbij wordt groot belang gehecht aan 'pioniersleiders' die nieuwe pioniers opleiden. Vorming moet er tenslotte ook op regionaal vlak komen, op het niveau van het diocees en de decanaten, waar contactpersonen worden aangesteld.
- Vanuit de 'mixed economy' gedachte, stuurt het document ook sterk aan op de samenwerking tussen de lokale traditionele kerk en de pioniersplek.

SCHOLING VAN PIONIERS

Ondertussen hebben veel aanbevelingen van het *'Mission Shaped Report'* vorm gekregen. Het vormingsaanbod van pioniers is in vergelijking met de Vlaamse context indrukwekkend te noemen. De Fresh Expressions beweging biedt pioniers een zeer uitgebreide pioniersopleiding. Deze opleiding heeft het karakter van een bachelor theologie. In de UK zijn er verschillende centra voor *'pioneer ministry'*, waarvan CMS (*Pioneer Mission Leadership Training*) de bekendste is (zie: <http://freshexpressions.org.uk/resources-3/training-opportunities/>). De Fresh Expressions beweging voorziet ook in FEAST-teams (*Fresh Expressions Area Strategy Teams*). Dit zijn oecumenisch samengestelde teams van kerkleiders, mensen die vertrouwd zijn met de Fresh Expressions beweging, en ministers met ruime pionierservaring. Zij helpen pioniers met het opstarten van een project, en gaan samen met de pionier op weg om samenwerkingsverbanden te smeden met een lokale kerk in een *'mixed-economy'* benadering. Ze voorzien ook in lokale trainingsmomenten en vorming.

Daarnaast biedt de Fresh Expressions website ook vele behulpzame documenten en e-learning aan (<http://freshexpressions.org.uk/resources-3/>). Omdat zeker de helft van de pioniers in de UK leken zijn, biedt de pioniersopleiding twee afstudeerrichtingen: de opleiding voor *'ordained pioneer ministry'* en *'licensed lay pioneers'*. Wie de opleiding afrondt, en bevestigd wordt als geordineerd pionier, zal ook in bepaalde situaties, met toelating van de bisschop, de sacramenten mogen bedienen. In de Britse context wordt tevens een onderscheid gemaakt tussen *'fresh start pioneers'* en *'parish based pioneers'*. Een *'parish-based pioneer'* zal vanuit een lokale kerk een fresh expression ontwikkelen. Daarbij is de *'mixed economy'* van belang en ligt er een sterke focus op samenwerking met de lokale kerk. *'Fresh start pioneers'* opereren volledig zelfstandig, en ontstaan vaak op plaatsen waar nog helemaal geen kerkelijk leven is (zie: <http://freshexpressions.org.uk/get-started/pioneer-ministry/>). In de Fresh Expressions beweging wordt tenslotte ook het belang van *'dubbel lidmaatschap'* benadrukt, waarbij mensen zowel behoren tot de lokale kerk als de pioniersplaats. In de toekomst, zo stelt Moynagh, zal dubbel lidmaatschap alleen maar belangrijker worden. Steeds vaker zullen micro-kerken naast traditionele kerken bestaan. Dubbel lidmaatschap zal met name nodig zijn, wanneer een volledig sacramenteel leven nog niet mogelijk is (Moynagh & Harrold 2012: 147ev).

FRESH EXPRESSIONS: EEN IMPULS VOOR DE VLAAMSE PIONIERSPRAKTIJK?

Nadenkend over de Fresh Expressions beweging in de UK, verschijnen er een aantal pistes die mogelijk in de VPKB verkend kunnen worden. De focus op *'mixed economy'*, kan ons inspireren om nog sterker in te steken op regionale samenwerking. Op dit moment worden pioniers al verbonden aan een lokale kerk, en vallen zij onder de verantwoordelijkheid van een plaatselijke kerkenraad. De kansen die liggen op het vlak van samenwerking worden momenteel nog niet genoeg verkend. Pioniersgemeenschap en lokale kerk kunnen elkaar wederzijds prikkelen en aanvullen. Daarvoor is echter wel goede vorming nodig, ook van predikanten en kerkenraden.

Het onderscheid tussen *'ordained pioneer ministry'* en *'licensed lay ministry'* vindt ik zeer nuttig, en lijkt me zeker met het oog op de kerkorde, een belangrijke piste om te verkennen. Geschoolde pioniers in de VPKB zouden mijns inziens geordineerde beroepskrachten moeten zijn. Zodra zij ingezegend worden en verbonden worden aan een pioniersplek, zouden zij de bevoegdheid moeten ontvangen om doop en avondmaal te bedienen. Nu wordt gewerkt met een pastorale delegatie, die bij pioniers voor de nodige onzekerheid zorgt. Om hun werk goed te kunnen doen, is het belangrijk dat zij zich gezonden weten door de kerk, en dat hun bevoegdheid niet in twijfel getrokken wordt. Dat betekent ook dat pioniers uiteindelijk een erkende positie binnen de kerkorde moeten krijgen. In de Church of England is men nu zover, en worden *'licensed lay ministry'* en *'ordained pioneer ministry'* als erkende functies gezien, waarvoor verschillende richtlijnen gelden. In dat opzicht is het synodedocument van de Church of England uit 2019 zeer interessant, en de richtlijnen die vanuit de Church of England samen met de Fresh Expressions beweging zijn opgesteld voor beide vormen van pionieren. De Britse context

laat ook zien hoe belangrijk een goede kwalitatieve pioniersopleiding is. In de UK is dit ondergebracht in de academische wereld. In dat opzicht ligt er misschien een weg open waarbij VPKB Vorming en de FPTR de handen ineenslaan om te werken aan goede pionierstraining. Het zou prachtig zijn als studenten aan de faculteit niet alleen kunnen afstuderen als predikant of godsdienstleerkracht, maar ook als pionier, waarna ze gelijk bevestigd kunnen worden aan een pioniersplaats. Inspiratie zou hierbij ook opgedaan kunnen worden bij opleiding 'missionaire specialisatie' voor predikanten en kerkelijk werkers, die de PKN in samenwerking met de PHTU aanbiedt:

<https://www.protestantsekerk.nl/training/tweejarige-missionaire-specialisatie-voor-predikanten-en-kerkelijk-werkers/>.

De Britse context laat echter ook zien dat vorming breder is dan alleen de pioniers. Ook kerkenraden en predikanten zouden gebaat zijn bij een goede vorming rond pionieren zodat zij pioniers op lokaal niveau beter kunnen ondersteunen. Mochten er in de toekomst ook leken-pioniers worden aangesteld, dan is de 'mixed-economie' gedachte ook hier interessant. In dergelijke situaties zou het dubbel lidmaatschap een uitkomst kunnen zijn. Dat betekent echter ook dat pioniersgemeenschap en lokale kerk vanaf het begin sterker naar elkaar toetrekken, en dat het toedienen van sacramenten door pionier en predikant als team worden bediend.

Jannica de Prenter

Bibliografie

- Blagden, Susan & Philip Roderick (2017). "In at the Deep End: Transforming Initiation". In *Doorways to the Sacred: Developing Sacramentality in Fresh Expressions of Church*, eds. Phil Potter & Ian Mobsby. 77-86. Norwich: Canterbury Press.
- Graham Cray (2017). "Doors to the Sacred through Fresh Expressions of Church". In *Doorways to the Sacred: Developing Sacramentality in Fresh Expressions of Church*, eds. Phil Potter & Ian Mobsby. 3-15. Norwich: Canterbury Press.
- John Drane (2017). "The Glory of God in Everyday Life: Culture, Spirituality and Sacrament". ". In *Doorways to the Sacred: Developing Sacramentality in Fresh Expressions of Church*, eds. Phil Potter & Ian Mobsby. 16-29. Norwich: Canterbury Press.
- Goodhew, David, Andrew Roberts en Michael Volland (2013). *Fresh! An Introduction to Fresh Expressions of Church and Pioneer Ministry*. Londen: SCM Press.
- Humber, Reagan (2017). "Developing a Sacramentality at the House for All Saints and Sinners, Denver Colorado". In *Doorways to the Sacred: Developing Sacramentality in Fresh Expressions of Church*, eds. Phil Potter & Ian Mobsby. 43-52. Norwich: Canterbury Press.
- Moynagh, Michael (2017). "Afterword". In *Doorways to the Sacred: Developing Sacramentality in Fresh Expressions of Church*, eds. Phil Potter & Ian Mobsby. 184-196. Norwich: Canterbury Press.
- Moynagh, Michael (2008). "Do we need a mixed Economy". In *Evaluating Fresh Expressions: Explorations in Emerging Church – Responses to the Changing Face of Ecclesiology in the Church of England*, eds. Louise Nelstrop & Martyn Percy. 177-186. Norwich: Canterbury Press.
- Moynagh, Michael & Philip Harrold (2012). *Church for every Context: An Introduction to Theology and Practice*. Londen: SCM Press.
- Potter, Phil & Ian Mobsby eds., *Doorways to the Sacred: Developing Sacramentality in Fresh Expressions of Church*. Norwich: Canterbury Press.
- Pulinckx, Liesbeth (2017). *Een Mission (Im)possible voor de kerk: uitdagingen voor de Rooms-katholieke kerk in Vlaanderen vanuit hedendaagse missionaire inzichten*. Dissertatie. Katholieke Universiteit Leuven.
- Pulinckx, Liesbeth (2013a). *Een frisse wind door de kerk? Een fundamenteel en praktisch-ecclesiologisch onderzoek naar Fresh Expressions of Church in Engeland als mogelijke inspiratiebron voor de kerk in Vlaanderen*. Masterproef. Katholieke Universiteit Leuven.
- Pulinckx, Liesbeth (2013b). "Gesprek met bisschop Jonathan Clark". Londen, 23 maart 2013.
- Ward, Karen (2017). "Developing the Sacramentality of Holy Communion as the Orientation of the Heart". In *Doorways to the Sacred: Developing Sacramentality in Fresh Expressions of Church*, eds. Phil Potter & Ian Mobsby. 111-122. Norwich: Canterbury Press.